
ETHICS, ARTIFICIAL INTELLECTUAL PROPERTY AND ACCOUNTING

Plamen Iliev

New Bulgarian University, Department of Economics, Bulgaria, kaviplas@abv.bg, pkiliev@nbu.bg

Abstract: Accounting can be defined as a science that provides knowledge about the life and activities of various business entities. Through it, all business operations and processes occurring in the organization are registered and reported, as well as periodic financial reports are prepared for them, and analysis of transactions in monetary terms is carried out. For this purpose, a number of requirements must be observed, defined by law as standards and certain rules, or accounting principles. Accounting enables organizations to analyze their financial results of operations based on various indicators, striving for profit, and it can be said that it is the "soul or language of business", as it provides information about assets, liabilities, capital, revenues, expenses and cash flows, which is used by various users to make economic decisions. Since its inception in 1494, thanks to L. Pacioli, it has been continuously developing and improving to this day, and we are already talking about digital accounting and the application of artificial intelligence in it. The main functions of accounting are information, control, reporting and analytical, which support the making of justified management decisions, compliance with legislation and ensure transparency for all external users of information. Here the question of ethics in accounting also arises, because it serves first and foremost the owner of capital, but the social focus and ethics oblige it to also take into account creditors, customers, staff, tax authorities, and the state.

According to the Accounting Academy, the important ethical obligations in accounting are - transparency, responsibility and honest and fair presentation of information about the organization's activities. This is largely achieved by the application and observance of various personal ethical values and codes of ethics by accountants, but how and what ethics to expect from artificial intelligence when applied in accounting, there is still no adequate answer.

AI ethics refers to the study of the moral and ethical issues that arise in the development, implementation and use of artificial intelligence systems. It aims to ensure that these systems benefit society and do not cause harm, encompassing a set of principles, guidelines and practices aimed at ensuring that AI systems are developed and used in a responsible, transparent and safe manner that benefits people and society.

But despite UNESCO recommendations that prioritize human rights, human oversight, fairness and transparency, as well as the OECD principles for artificial intelligence that aim for artificial intelligence that respects democratic values, there is no guarantee that AI in accounting will comply with ethics and ethical norms, which raises the question of how much society and information users will be able to trust the information it provides!

Keywords: accounting, ethics, information, principles, artificial intelligence

ЕТИКА, ИЗСКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ И СЧЕТОВОДСТВО

Пламен Илиев

Нов български университет, Департамент по икономика, kaviplas@abv.bg, pkiliev@nbu.bg

Резюме: Счетоводството може да се определи като наука, която дава знания за живота и дейността на различните стопански обекти. Чрез него се регистрират и отчитат всички стопански операции и процеси протичащи в организацията, както и се изготвят периодически финансови отчети за тях, и анализ на сделките в паричен измерител. За целта трябва да се спазват редица изисквания, определени нормативно като стандарти и определени правила, или счетоводни принципи. Счетоводството дава възможност на организациите да анализират финансовите си резултати от дейността въз основа на различни показатели, стремейки се към печалба, като може да се каже, че то е „душата или езика на бизнеса“, тъй като дава информация за активи, пасиви, капитал, приходи, разходи и паричните потоци, която се използва от различни потребители, за вземане на икономически решения. От възникването му през 1494г., благодарение на Л. Пачиоли, до днес то непрекъснато се развива и усъвършенства, като вече говорим за дигитално счетоводство и приложението на изкуствен интелект в него. Основните функции на счетоводството са информационна, контролна, отчетна и аналитична, които подпомагат вземането на обосновани управленски решения, спазване на законодателството и се осигурява прозрачност за всички външни потребители на информация. Тук възниква и въпроса за етиката в счетоводството, защото то обслужва на

първо място собственика на капитала, но социалната насоченост и етика задължават да се съобразява и с кредитори, клиенти, персонал, данъчни власти, държава.

Според Accounting Academy, важните етични задължения в счетоводството са - прозрачност, отговорност и честно и справедливо представяне на информация за дейността на организацията. Това до голяма степен се постига при прилагането и спазването на различните лични етични ценности и етични кодекси от счетоводителите, но как и каква етика да очакваме от изкуствения интелект при приложението му в счетоводството, до сега няма все още адекватен отговор.

При ИИ за етика и морал може да се говори когато се създават различните системи или видове свързано с проектиране, разработване или използването му в различните сфери. С други думи в този случай се очаква той да е полезен на обществото и бизнеса и да не поражда отрицателно въздействие, на база набор от принципи, насоки и практики, целящи да гарантират, че системите с ИИ се разработват и използват по отговорен, прозрачен и безопасен начин, който носи полза за хората и обществото.

Но независимо от препоръките на ЮНЕСКО, които поставят на първо място правата на човека, човешкия надзор, справедливостта и прозрачността, както и принципите на ОИСП за изкуствен интелект целящи изкуствен интелект, който зачита демократичните ценности, няма гаранция, че ИИ в счетоводството ще спазва етиката и етичните норми, което поставя въпроса доколко обществото и потребителите на информация ще могат да се доверяват на информацията поднесена от него!

Ключови думи: счетоводство, етика, информация, принципи, изкуствен интелект

1. ВЪВЕДЕНИЕ

За етиката се говори още от времето на Платон и Аристотел, когато етиката се дообяснява с учението за разумната наслада и развитието на добродетелите. Според труда на Аристотел, Никомахова етика ...“щастливият живот и щастието се състоят в това да се живее добре. А да се живее добре, означава да се живее добродетелно.” На по-късен етап при римските мислители или философи – Сенека и Марк Аврелий, етиката се приобщава относно *човеколюбие, жертва и себеподаване, както и задължението* за служба в полза на другите за да живеят добре. При появата и разпространението на християнството, разбирането за етика се отъждествява дори с 10-те Божии заповеди по отношение на това как отделния индивид трябва да се държи спрямо останалите, като се приема, че етиката се основава на различни добродетели за изпълнен дълг, жертване за общи каузи и постигане на хармония и любов. Същото разбиране по-късно защитава и Кант, според когото морала на отделния човек се свързва с изпълнението на съответния дълг.

На база казаното явните свойства на етиката се явяват и приемат като добро и добродетел, дълг, съвест, достойнство, отговорност, щастие, чест и справедливост. За последното трябва да се съгласим, че при счетоводството, всяко от тях намира своето място, и да приемем, че едно от изискванията към счетоводителите е съобразяването с обществен интерес и служенето на обществото.

Общоприето е че спазването на дълга към обществото, пряко свързва счетоводството със съобразяването и спазването на обществен интерес. По-късно, У. Д. Рос като съвременен изследовател и последовател на Кант, определя няколко основни изисквания, които се приемат за задължителни за спазване на морала, като:

- благодарност.
- справедливост
- щедрост, подпомагане на другите
- самоусъвършенстване
- зачитане на другите
- спазване на дадените обещания.
- поправяне на грешките.

2. СЧЕТОВОДНА ЕТИКА

Общоприето е, че за първи наченки за професионална етика е т. н. Хипократова клетва значително преди н. е., свързана с лекарите за етично упражняване на професията или лечението, под девиза ”Преди всичко - да не се вреди“!

Съществуват предположения, че счетоводната етика за първи път се появява в книгата на Лука Пачиоли „Съвкупност от всички аритметики, геометрии, учение за пропорциите и отношенията“, от 1494 г., където ясно се застъпва изискването, че „счетоводител може да бъде само абсолютно честният човек“.

Подобно на медицината, в счетоводството професионалната етика се поражда и развива еволюционно, съобразно социалните промени в обществото и в самата професия, като за етични правила се пише през 1907 - 1917 г., или около 1-та световна война, които се създават изработени от организации на

счетоводителите в Англия и САЩ, и които се свързват със стремежа за придобиване на професионален статус.

Както споделя М. Павлова в статията си Професионална етика в счетоводството „...счетоводната етика е част от приложната етика - науката за моралните ценности и правила и как те се прилагат в практиката, в частност за различните професии, в т.ч. и в счетоводството като вече вид професионална етика“.

Независимо от промените, породени от дигитализацията и дигиталните технологии през последните години в бизнеса и обществото, счетоводството продължава да се възприема, че изпълнява само информационна и контролна функция за бизнеса, и се пропуска неговата социална функция, по отношение отговорности и задължения към обществото, обусловени от необходимата етика и морал относно практикуващите тази професия.

Прието е, че счетоводството изготвя информация за собственици, акционери и т. н., но наред с това, то трябва да служи и на онези, на които собственика предоставя необходимата информация като кредитори, клиенти, персонал, данъчни власти, държава и т.н.

Кодексите с писани правила и морални принципи в счетоводството се появяват значително по-късно в сравнение с възникването на професиите, обхващат или определят професионално-етичните задължения на счетоводителите -към обществото, -към клиентите и към колегите в организацията.

Може да се приеме, че професионално-етичен кодекс представлява съвкупност от правила, за спазване от различни професионалисти в дадена професия, с което обществото трябва да увеличи доверието си към отделната професия и нейните представители.

По-късно през 1973 г. в Америка е приет за първи път етичен кодекс на дипломираните обществени счетоводители.

Създадената вече и известна международна федерация на счетоводителите /IFAC/, през 1990г. създава ръководство за професионално-етични правила. У нас такъв кодекс е приет през 1993г., впоследствие допълнен от ИДЕС.

В професионално етичните кодекси отговорността към обществото се приема като първостепенна, дори преди тази към клиента и към колегите, за което е необходимо спазването на водещи принципи от счетоводителите като:

- независимост,
- честност,
- почтеност,
- обективност,
- професионална компетентност и дължима грижа,
- конфиденциалност,
- професионално поведение,
- спазване на професионалните и техническите стандарти.

3. ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ

Вече съществуват много и различни определения за ИИ, който се определя нова компютърна наука, чрез която най-често технологии или софтуерни програми извършват операции и дейности, свързани с интелигентност, които са присъщи на човека. От тук идва и наложеното понятие изкуствен интелект, за разлика от човешки интелект.

За последните години ИИ наложи разбирането за него, че може да:

- предоставя по пълни и по-добри информации за вземане на решения;
- предлага нови решения и да анализира данни;
- освобождава на време за други задачи, за консултации и т.н.

На този етап все още ИИ не може да приемаме като враг на счетоводството, а по-скоро допринася за развитието му и подобрява на качеството на услугата.

Първите опити за разработване и внедряването на изкуствен интелект в ежедневието ни, са от последните години на ХХ в., като с напредването на информационните технологии и изчислителните мощности, се наблюдаваме сериозен бум в развитието, разработването и практическото приложение на ИИ в различни области, в т.ч. и в счетоводството.

С напредването на технологиите и появата на ИИ в счетоводството може да се:

-Автоматизират повечето счетоводни процеси чрез ИИ се наблюдава в ежедневни рутинни дейности, свързани с обработката на голям брой първични документи

-Възможност за анализиране на данни и вземане на управленски решения – използването на ИИ дава възможност за обработка на голям обем от информация, обобщаването и, както и изготвяне на отчети, прогнози и тенденции.

-Откриване на злоупотреби, и елиминирание на грешки – чрез използването на изкуствения интелект могат да бъдат открити съмнителни операции или да бъдат анализирани често повтарящи се такива, като свежда грешките в счетоводството до минимум.

-Възможност за самообучение и повишаване на квалификацията на счетоводителите – ИИ е съвременен инструмент, който дава предимство за обучение и допълнителни умения на счетоводителите. Изкуственият интелект може да бъде и полезен инструмент за автоматизация на рутинните задачи в счетоводството, като:

- обработка на фактури,
- класификация на транзакции, активи, стоки и счетоводни елементи на приходите и разходите,
- генериране на отчети,
- попълване на справки,
- извличане на данни обединени на определен принцип.

Изкуствения интелект се приема и като алгоритъм по създаване и предоставяне на данни в готов вид, но тази информация, поднесена от изкуствения интелект, задължително трябва да се проверява, което е и едно от условията за ползването му – всяка информация следва да бъде проверена. Ролята на изкуствения интелект в счетоводството е да подпомага дейността и работата на счетоводителя в ежедневните му дейности, спестявайки му време и елиминирайки грешките. Затова засега няма как да бъде заменена ролята на счетоводителя, поне към настоящия момент.

Независимо от това, все още преобладава мнението, че изкуственият интелект не замества счетоводителите, а ги подпомага и улеснява в тяхната работа. Счетоводителите продължават да играят ключова роля в анализа и тълкуването на финансовата информация и във вземането на стратегически решения за предприятието.

ИИ в счетоводството се възприема и като използването на технологии с изкуствен интелект във финансовото управление и отчитане за улесняване на идеализацията, опростяването на различни елементи при обработката на сметките. Той предоставя инструменти и решения, които позволяват на счетоводителите да подобрят ефективността, точността и проицателността в работата си, спестява време.

Наред с положителното въздействие върху счетоводството на ИИ, може и се очаква, че той носи и много отрицателни последици в тази насока касаещи

-драстично намаляване на работните места за счетоводители и одитори, поради редица операции, които той ще поеме

-на този етап ИИ трудно ще балансира за спазване на различни ограничения и за решаване на творчески счетоводни казуси, допуска редица неточности и неетични решения, както и не се интересува от последствията при решаване на различни задачи

-очаквани проблеми с етиката и морала и др.

4. ЕТИКА НА ИИ

Етиката на ИИ би трябвало да обхваща разбирането на различните морални и етични проблеми, отнасящи се за процеса на разработване и използване на системи с изкуствен интелект, което би убедило обществото, че тези системи носят ползи и не причиняват вреда, защото става въпрос за справедливост, прозрачност и спазване на правата на индивидите, засегнати от технологиите на ИИ. Етиката при изкуствения интелект (ИИ) обхваща набор от принципи, насоки и практики, целящи да гарантират, че системите с ИИ се разработват и използват по отговорен, прозрачен и безопасен начин, който носи полза за хората и обществото на които хората могат да се доверят – защото са проектирани, изградени и използвани по начини, които зачитат правата на човека, намаляват вредата и носят реална полза. В ерата на бързо развитие на ИИ етичните рамки се трансформират от пожелателни препоръки в задължителни стандарти.

В тази връзка през 2021г., Организацията на ООН за образование, наука и култура (ЮНЕСКО), единодушно прие множество препоръки относно етичния ИИ, с цел приемане на технологията, като се намалят рисковете за човешките права, свързани с нейното използване. В препоръките се съдържат 10 принципа, обхващащи безопасност и сигурност, справедливост и недискриминация, пропорционалност и липса на вреди, устойчивост, прозрачност и обяснимост, както и информираност и грамотност.

В същата посока са и приетите Принципи през 2019 г. от страните-членки на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) за изкуствен интелект, международните стандарти, които имат за цел да гарантират, че системите за изкуствен интелект са проектирани да бъдат надеждни и сигурни. Принципите на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) за ИИ определят стандарти за изкуствен интелект, които са практически и достатъчно гъвкави, за да издържат изпитанието на времето в една бързо развиваща се област.

5. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Изкуственият интелект (ИИ) трансформира счетоводството, но носи със себе си критични етични предизвикателства, които изискват нов подход към професионалните стандарти.

Ето основните аспекти на пресечната точка между етиката, ИИ и счетоводството:

-Поверителност и сигурност на данните - Счетоводителите боравят с чувствителна финансова информация. Етичният риск тук е свързан с начина, по който ИИ моделите съхраняват и обработват тези данни. Съществува опасност от изтичане на информация или използване на клиентски данни за обучение на алгоритми без изрично съгласие.

-Прозрачност и „Черната кутия“ - Алгоритмите за машинно обучение често вземат решения по сложен начин, който не е лесен за проследяване (феноменът „черна кутия“). Етичният счетоводител трябва да може да обясни **защо** ИИ е достигнал до определено заключение или прогноза, за да гарантира верността на финансовите отчети.

-Професионален скептицизъм и отговорност - Има риск от „автоматизирано пристрастие“ – сякаш доверие в резултатите от софтуера. Етиката диктува, че **отговорността остава у човека**. Счетоводителят не може да се оправдае с „грешка в алгоритъма“ при неправилно подадени декларации или одиторски пропуски.

- Обективност и алгоритмични предразсъдъци - Ако историческите данни, върху които е обучен ИИ, съдържат пристрастия, софтуерът може да ги мултиплицира (например при оценка на кредитен риск или прогнозиране на несъстоятелност). Етичното прилагане изисква постоянен мониторинг за неутралност на резултатите.

- Бъдещето на заетостта -От етична гледна точка организациите са изправени пред въпроса как да преквалифицират служителите си, чиито рутинни задачи се автоматизират, вместо просто да ги съкращават. От посоченото става ясно, че ИИ в счетоводството не заменя етиката, а я прави по-сложна. Професионалистите трябва да развият „дигитална етика“, съчетавайки технологичната компетентност с класическите принципи на почтеност и обективност.

Основния въпрос по отношение на етика, изкуствен интелект и счетоводство е в това, дали общоприети норми за морал и професионална етика, които по един или друг начин счетоводители и одитори се стремят да прилагат и спазват , и доколко всичко това ще се хареса от ИИ, и как ще го принудим да ги спазва, особено когато той вече превъзхожда естествения интелект и излиза от контрол.?

ЛИТЕРАТУРА

- Атанасов, Ат. (2017). Професионалната етика в счетоводството-предпоставка за повишено качество на осъществяваната дейност-Сборник доклади 9-10.2017 ISBN 978-954-23-1378-6,стр.203-207
- Вейсел, А. (2023). Влияние на изкуствения интелект върху счетоводството, сп. Счетоводство бр. 03/2023, г.
- Главчев, А. (2023). Експерти: Chat GPT е само върхът на айсберга в бъдещето на работата.
- Илиев, Пл. (2020). „Възможна ли е дигитализацията в одита“, Сборник доклади МНК 70г. ИИИ-БАН, 2020г. стр.812-820
- Илиев, Пл. (2023). „Съвременният контрол в ерата на дигитализация“
- Илиев, Пл. (2025). Дигитално счетоводство и изкуствен интелект
- Кордон, А. (2023). Перспективата изкуствен интелект. София, Катехон
- Лазарова, В. (2019). „Дигитализация и дигитална трансформация в счетоводството“ -Икономически и социални алтернативи, бр.2/2019
- Лазарова, В. (2019). „Счетоводни информационни системи и дигитализация“- Сборник доклади конференция УНСС 2019г.стр.80-85
- Павлова, М. (2015). Професионалната етика в счетоводството. – Социално икономически анализи, 2015, 2(8), с. 174-180. Print ISSN 1313-6909
- Станева, В. (2021). „Формиране на финансовия резултат при специфични счетоводни решения“

Филипова, Ф., & Петрова, Р. (2017). Професионална етика в счетоводството. Варна, 2017.
Швааб, Кл., & Ванхам, П. (2021). Капитализъм на заинтересованите
https://digitalk.bg/new_technologies/2022/03/11/4313807_industriia_50_vreme_li_e/
<https://www.mi.government.bg/bg/themes/koncepciya-za-cifrova-transformaciya-na-balgarskata-industriya-industriya-4-0>
<https://dive-accounting.com/>
<https://transkriptor.com/>
<https://www.anagami.bg/>
<https://svsmartconsulting.com/>
[ttps://www.karieri.bg](https://www.karieri.bg)